

55. — 1319. 15 novembre. — *Jean XXII donne au cardinal légat Gaucelin pleins pouvoirs pour relever les étudiants de leur serment, et les rappeler à Orléans. Il rétablit tous les privilèges accordés par ses prédécesseurs à l'Université d'Orléans.*

Rescriptum pape missum domino Gaucelino super reformatione Universitatis et studii Aurelianensis.

Johannes episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Gaucellino sanctorum Marcellini et Petri presbitero cardinali, apostolice sedis nuncio, salutem et apostolicam benedictionem. Dudum zizaniorum satore ac intentore malorum omnium¹ procurante, studium quod in utroque jure Aurelianis vigeat hactenus generale, de cujus doctrine fluentis studentes undique confluentes ad illud scientiarum haustus placidos hauriebant, inter studentes eosdem et cives civitatis ejusdem discordia suscitata, intercessionis vel verius dissipationis recepisse dignoscitur detrimentum verum, karissimus in Christo filius noster Philippus rex Francie et Navarre illustris, ad ejus studii reintegrationem et reformationem solerter intendens, primo per dilectum filium magistrum Amisium, archidiaconum Aurelianensem, clericum suum, nobis super hoc de credencia litteras destinavit, quarum tenorem una cum dicta credencia intellegimus diligenter, dictoque regi, qui sicut dicta credencia nobis apparuit, in hoc precipue insistebat ut ejusdem studii Universitate sublata super juramentis, que dicti studentes tempore intercisionis² et desertionis studii memorati prestiterant, quorum forma inferius continetur, dispensare cum illis, ipsosque observantia ipsorum absolvere curaremus, prius salutationis alloquium scripsimus in hec verba :

Celsitudinis regie litteras per dilectum filium magistrum Amisium, archidiaconum Aurelianensem, clericum secretarium tuum, nobis diebus proximis presentatas affectione consueta recepimus, et tam ea que continebantur in eis, quam que idem archidiaconus juxta sibi commissam per te credenciam prudenter exposuit, super reformando Aurelianensi studio Universitate sublata noster collegit seriatim intellectus, sane, filii karissime, sicut habuimus et habemus ipsius studii dissipationem implacidam, sic nimirum ejus de cujus dulcedine grata libavimus olim, dum nos status

minor haberet per plures annos in illius latibus⁴ conversatos, reformationem ac reintegrationem habere-mus acceptam, unde placeret nobis quod cum nostris tua in hac parte nota efficaciter convenirent.

Porro, quia circa revocationem illorum que predecessores nostris romanis pontificibus fuere concessa, non decet nos precipitanter aliquid agere, ne fortasse notemur eorum memorie derogare, Universitatem per felicitis recordationis Clementem papam quintum predecessorem nostrum, ipsi studio Aurelianensi concessam, tollere honeste non possumus, ne irritare intensionem suam in concedendo forte laudabilem videamur. Tuis tantum in quantum nostre potest convenire decentie desideriis complacere volentes, reformationem Universitatis hujusmodi per subscripta deliberavimus modificare remedia, et tibi tuisque subditis esse nequeat onerosa, videlicet quod Universitas, rector, doctores aut scolares illius de factis singulorum scolarium et doctorum Universitatis nomine se nullatenus intromittant, nec factum singularis persone alicujus de Universitate jam dicta, tanquam Universitas prosequatur, nisi doctor vel scholaris contra civem Aurelianensem vel civis contra doctorem vel scolarem, actionem civilem aliquam vel criminalem forsitan attemptaret, que totam Universitatem tangeret manifeste et hoc, quilibet doctor vel rector Universitatis ipsius in novitate creationis sue proprios firmare tenebitur juramento. Sed et quilibet canonicus, civis vel incola civitatis Aurelianensis contra singulos doctores, baccalarios vel scolares studii memorati in singulis eorum causis ipsos singulariter tangentibus habere poterit consiliarios seu advocatus de Universitate predicta, dummodo placeat consiliariis vel advocatis eisdem, non obstantibus quod sit de Universitate ipsa vel fuerint, aut quibuslibet ordinationibus contrariis vel statutis per doctores, rectores vel scolares Universitatis ipsius forsitan etiam juramento firmatis. Preterea quod continetur in concessione Universitatis hujusmodi de taxatione domorum ac de non subtrahendis victualibus de civitate predicta tempore karistie hoc tue prudentie relinquitur. Clericus aliquis vel laicus non scholaris ratione quacun- que coram rectoribus vel conservatoribus, seu de causis Universitatis ejusdem nullatenus conveniri aut vexari poterit; sed ubi aliquis de ipsa Universitate contra talem experiri voluerit ipsius adire judicem competentem habebit. Inhibemus quoque ne scolarium aliquis arma per civitatem deffere presumat,

¹ *Hominum* (n. a. l., 1610).

² *Intercessionis* (n. a. l., 1610).

⁴ *Laribus* (lib. N. Alem.).

et qui contra predicta vel aliquid predictorum attemp-
taverit, ipso facto sententiam excommunicationis
incurrat. Hoc, amantissime fili, pro tue beneplacito
voluntatis implendo. Et ut libentius ad reformationem
seu reintegrationem ipsius studii nostris insidentem
affectibus, et ad communiendum illud opportunius
privilegiis, ut concedet te inclines facere ac ordinare
disponimus ea, que tibi ex ratione debere sufficere
reputamus, circumspectionem regiam requirentes at-
tentius et rogantes quatenus premissis contentus exis-
tens latitudinem potestatis, ratione matris ecclesie
romane, non impugnes, nec eam abbreviare coneris,
sed adhibere progenitorum tuorum et maxime confes-
soris egregii beati Ludovici tempora felicia reducens,
eorumque imiteris clara vestigia qui concessionem uni-
versitatum per romanos pontifices in regno Francie
plerisque factis studiis non reputaverunt ad onus, nul-
lam super illis curantes ingerere novitatem. Imo sub
eorum et tuo felici regimine usque ad hodiernam
diem studia ipsa universitatibus ipsis libere et pacifice
petita servant, dicto Aurelianensi studio dumtaxat
excepto, cujus dissipatio quantam incommoditatem
attulerit, tuis ut credimus sensibus non ignotum exis-
tit. Super hiis denique tue voluntatis intentum nobis
non differas intimare. Datum Avenioni, VIII idus Ju-
nii, pontificatus nostri anno secundo.

Forma vero juramentorum talis erat : Ego juro
quod nisi nobis fiat justitia super articulis in inquesta
contentis et propositis coram rege. Item nisi prepo-
situs qui nunc est amoveatur perpetuo ab omni officio
in baillivia Aurelianensi; item nisi burgenses con-
sentiant et rex permittat nos uti libere Universitate,
id est quod rex amoveat omnia impedimenta perpe-
tuo, tam per predecessorem suum quam per ipsum
apposita contra privilegia nostro studio a summo pon-
tifice concessa : modo de cetero post Pasca in perpe-
tuum nullum actum scolasticum Aurelianis, vel in
suburbio Aurelianensi exigere legendo vel audiendo
tanquam doctor, baccalarius vel scholaris publice vel
occulte donec predicta nobis fuerint penitus adim-
pleta, immo quatenus commode potero secundum
conscienciam meam impediam omnes venientes aut
venire volentes gracia studendi ad civitatem et ipsos
ut non veniant exhortabor, nec eis prestabo auxilium
vel consilium aut favorem ad eam veniendi, studendi
causa, et eis dicam si michi sit honestum quod si ve-
niant, me ipsos non promoturum, sed promotionem
ipsorum impediturum. Item quod si aliqui huic ordi-
nationi contradictores fuerint, aut jurare noluerint se
eam servaturos sub forma qua juro, eum ex nunc et

in perpetuum non honorabo scienter hic vel alibi in
actu scolastico, nisi de mensa ejus continue aut de
vestibus ejus sine fraude existam.

Post hoc vero novissime hiis diebus idem rex di-
lectum filium Johannem Mandavillam, juris civilis
professorem, clericum suum, ad nos duxit cum litte-
ris credencie destinandum, qui juxta commissam sibi
credenciam ejusdem regis tarditatem in scribendo su-
per negocio dicto, propter plura grandia arduaue ne-
gocia quibus fuerat occupatus, primitus excusavit ac
subsequenter exposuit dictum regem modificationibus
nostris hujusmodi sibi per litteras nostras, ut pre-
mittitur, seriusius intimatis suum prebuisse beneplaci-
tum et consensum; et insuper venerabilis frater nos-
ter episcopus et delecti filii decanus et capitulum, nec-
non abbates, conventus et capitula, priores et fratres
tam Predicatorum, Minorum, quam aliorum ordinum
quorumcumque, curati quoque ecclesiarum ac capel-
lani et alie persone beneficiarie Aurelianis, nobis per
eorum patentes litteras exponentes quod eorum eccle-
sie propter recessum scolarium ceciderant in ruinam,
et divinum propter hoc diminuebatur officium, in eis-
dem nos cum intantia humiliter supplicaverunt, ut
modificationes et ordinationes hujusmodi quibus dic-
tus rex, ut premittitur, beneplacitum prebuerat gra-
ciosum publicari et servari auctoritate apostolica fa-
ceremus. Nos igitur attendentes ad hoc quod inter
officiales regis et cives predictos et eosdem studentes
in posterum concordia vigeat, nec possint consimiles
consurgere simultates plurimum expedire, quod de
hujusmodi beneplacito et assensu regis predicti ejus
scriptura suo sigillo munita debeat apparere, et quod
etiam super premissis imposterum inviolabiliter ob-
servandis, curiarum civitatis ejusdem, vel majoris
partis ipsarum consensus requirendus esset, penitus
habendus circa observationem modificationum pre-
dictarum presencialiter demandandam, que per dic-
tum Johannem petite fuerant, sed per nos ipsos non
potuimus adimplere. Gerentes itaque de circumspec-
tione tua, in magnis et arduis laudabiliter experta
negociis fiduciam in Domino specialem, discretioni
tue presentium tenore comittimus et mandamus qua-
tinus ut ejusdem studii reintegratio, que multum
cordi nostro insidet, plena fiat, et firma et illibata
permaneant in futurum, regiam serenitatem inducas
quod semper hujusmodi suo beneplacito et consensu
concedat patentes litteras regias hoc plenius et clarius
exprimentes, ut contra hujusmodi hujus beneplaci-
tum per officiales regios nichil contra Universitatem
predictam in posterum attemperetur. Deinde vero pre-

dictas modificationes et ordinationes nostras per te vel per alium civibus predictis exponens, si predicti cives vel major pars ipsorum modificationibus nostris predictis suum prestabunt assensum, concessis super hoc oportunis litteris ab eisdem, ita quod variationi in posterum non sit locus, predictum studium juxta remedia modificationem hujusmodi auctoritate nostra facias reformari. Statuentes auctoritate predicta Universitatem doctorum et studentium juxta modificationes predictas futuris temporibus inviolabiliter observandam; et ut in premissis omnibus et singulis vices nostras quas in hac parte tibi commitimus efficacius exequaris, tibi juramenta predicta quorum aliqua temeraria, aliqua utilitati publice fore prejudicialia dignoscuntur relaxandi, dictosque studentes hac vice ab ipsorum observantia auctoritate apostolica absolventi et eisdem dandi licentiam redeundi ad civitatem predictam, studendique ac omnem actum scholasticum exercendi ibidem, et dictam Universitatem juxta modificationes hujusmodi tenendi et faciendi alia omnia alia honesta et licita que eisdem congruunt, prosecutioni studii sicut prius, ac contradictores per censuram ecclesiasticam appellatione proposita compescendi, non obstantibus si aliquibus a sede apostolica sit indultum quod interdici, suspendi vel excommunicari non possint per litteras apostolicas non facientes plenam et expressam, ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem plenam, concedimus auctoritate apostolica presentium facultatem. Ceterum et conservatores privilegiorum Universitati ejusdem studii concessorum, modificationes et ordinationes hujusmodi excedere forte presumant omnes summas et processus quas et quos adversus modificationes predictas de cetero, nisi secundum quod superius exprimitur, per eos continget provulgari vel haberi, auctoritate presentium decernimus initas et inanes. Districtius inhibentes ne aliquis contra modificationes predictas, vel aliquid ex eisdem apostolicas litteras directe vel indirecte impetrare presumat, eas si secus actum fuerit fraudulenter obtentas decernentes penitus non valere et nullius existere firmitatis. Volentes nichilominus ut quilibet rector vel doctor in novitate sua, vel etiam quilibet doctor extrinsecus veniens, priusquam admittatur ad lecturam, cogatur firmare proprio juramento, videlicet quod ipse vel alius pro eo hujusmodi litteras non impetrabit, nec ipsarum petitione consilium, auxilium, vel favorem prestabit, nec utetur etiam impetratis. Volumus insuper privilegia eidem Universitati dudum concessa per eundem Clementem et alios ro-

manos pontifices predecessores nostros firma et illibata consistere nisi quatenus per modificationes nostras predictas eisdem extiterit derogatum. Datum Avinionis, XVII kalendas Decembris, pontificatus nostri anno quarto.

Arch. Vatic. Jean XXII, an IV, t. 2, ep. 616. — Le Maire, *Hist. de la ville et duché d'Orléans*, p. 30. Texte dans tous les mss. précités, sauf dans n. a. l. 1610 et lat. 4354^a.

56. — 1319. 10 décembre. — *Jean XXII donne pleins pouvoirs au cardinal-légat Gaucelin pour relever les écoliers de l'excommunication, après le rétablissement de l'Université à Orléans.*

*Ista est bulla relaxationis sententiarum*¹.

Johannes episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Gaucelino, tituli sanctorum Marcellini et Petri, presbitero cardinali, apostolice sedis nuntio, salutem et apostolicam benedictionem. Ad reformationem et reintegrationem studii Aurelianensis olim zizaniorum satore ac incentore malorum omnium procurante, inter scolares ejusdem studii et cives Aurelianenses orta discordia, intercisi vel verius dissipati, nostris plurimum insidentem affectibus, instante ad hoc carissimo in Christo filio nostro Philippo, rege Francie et Navarre illustri, gratis desideriis intendentes, Universitatem ejusdem studii per quedam oportuna remedia modificandam providimus et etiam reformandam, prout in aliis litteris nostris quas super hoc tibi mittimus, plenius continetur. Verum, quia sicut veridica relatione didicimus, conservatores privilegiorum dudum eidem Universitati a sede apostolica concessorum, seu ab eis per ejusdem sedis litteras deputati tempore intercisionis seu dissipationis studii memorati, in omnes studentes extunc in civitate Aurelianensi, auctoritate dictarum litterarum excommunicationis sententiam promulgarunt; ne timore ejusdem sententie licet in ea auctoritas nostra seu dicte sedis intelligatur excepta, predicti studentes

¹ Cette bulle manque dans le *liber Rectoris*. Il existe une lacune entre les folios 14 et 23 de ce manuscrit. — Elle n'est pas reproduite dans les *libri Statutorum* des nations de Champagne et de France. — L'Inventaire de 1494, la signale ainsi : « *Una alia littera apostolica Johannis pape XXII^{di} directa Gaucelino, tituli sanctorum Marcellini et Petri presbitero cardinali, continens quod post reformationem studii Aurelianensis factam, non excommunicentur scolares et qui licite possunt in eadem Universitate morari. Datum Avinionis, IIII idus Decembris, pontificatus sui anno quarto. Signata : B. R.* »